

G'arbva sharqmadaniyatining lisonda ifoda etilishi

Qosimova Nafisa Farxodovna
BuxDUdotsenti, PhD

Amonova Mahbuba Olimovna
BuxDU Xorijiy tillar fakulteti II kurs magistranti.
Email: makhbubaamonova@gmail.com

***Annotatsiya:** Maqolada zamonaviy ingliz tilida yaratilgan evfemizmlarni tasvirlashga harakat qilinadi. Gender xushmuomalalik tamoyiliga asoslangan evfemizmlarning shakllanishi va ishlatilishini taqozo etuvchi pragmatik omillar tahlil etilgan. Bunday holda, gender parametri evfemizatsiyaning lingvistik vositalarini tanlashga bevosita ta'sir qiladi.*

***Tayanch so'zlar:** evfemizm, gender, gender tilshunoslik, pragmatik omil, xushmuomalalik tamoyili.*

***Annotatsiya:** Dunyoqarash, ayniqsa, madaniy dunyoqarash madaniyatlararo muloqot sohasidagi eng muhim jihatlardan biridir. Mazkur maqola Sharq va G'arb madaniyatining lingvomadaniy jihatini ko'rib chiqish orqaliva ikki sivilizatsiya madaniyatinitilda qay tarzda namoyon bo'lishidagi o'xshashlik va tafovutlar ko'lamiga bag'ishlangan.*

***Kalit so'zlar:** Madaniyatlararo muloqot, madaniyat, lingvomadaniy faktlar, qadriyat.*

Sharq madaniyatiga Osiyo va Yaqin Sharq, g'arbiy dunyo esa Janubiy va Shimoliy Amerika, Yevropa mamlakatlari, Yangi Zelandiya va Avstraliyani o'z ichiga oladi. Sharq va G'arb o'zlarining madaniyatiga asoslangan juda ko'p farqlarga ega, bu odamlarning munosabati va xulq-atvorida aks etadi. Sharq va g'arb madaniyati taqqoslanadigan bo'lsa, g'arb va sharq madaniyati o'rtasidagi asosiy farqlardan biri shundaki, G'arbdagi mamlakatlar Sharqdagi mamlakatlarga qaraganda ancha liberaldir. G'arb madaniyati odamlarga ochiqroq va tanqidiy munosabatda bo'lishga imkon beradi. Ular sharq madaniyatlarida taqiqlangan mavzularni muhokama qiladilar va agar kerak bo'lsa, o'zlarining his-tuyg'ularini ko'rsatishlari va g'azablarini chiqarishlari mumkin. Bunday xatti-harakatlar sharq madaniyatlarida bo'lmaydi. Odamlar qiyin vaziyatlarga tajovuzkorlik bilan emas, balki xushmuomalalik bilanyondashishni afzal ko'radilar. Sharq va g'arb madaniyatining keyingi taqqoslanishi shundaki, G'arbdan kelgan odam ko'proq erkin va mustaqil qaror qabul qilish uchun moslashuvchan bo'lib, Sharqda sodir bo'layotgan voqealardan farqli o'laroq, oilalar birgalikda qaror qabul qiladilar. Ko'pgina tafakkur maktablari Sharq va G'arb madaniyatlarida o'rtasida o'xshash xususiyatlarga ega bo'lishlari uchun etarli umumiy asos yo'qligiga ishonishadi. Sharq madaniyatlarida kiyim-kechak va marosimlar juda farq qiladi, masalan, hindular ota-onalarga yoki oqsoqollarga oyoqlarini tegizish orqali hurmat qilishadi. Sharqiy osiyoliklar mehmonlarni kutib olish, rahmat aytish va kechirim so'rashda ishlatiladigan imo-ishora sifatida ta'zim qilishadi. Sharq madaniyatlarida oqsoqollar qaror qabul qiluvchilardir. G'arb va sharq madaniyati o'rtasidagi farqni oqsoqollarning roliga qarab ko'rish mumkin. Sharq madaniyatlarida oqsoqollar uyning etakchisi hisoblanadi, shuning uchun bolalar oqsoqollarning aytganlarini ikki qilmasdan ado etadilar. Farzand bilan bog'liq har qanday muhim qaror odatda oqsoqol tomonidan qabul qilinadi. Ota-onalar qariganda, ko'pincha bolalar ularga g'amxo'rlik qilish mas'uliyatini o'z zimmalariga oladilar. Ko'pinchag'arbiy madaniyatlarda keksa

odamning farovonligi bolalar yoki boshqa yaqin qarindoshlar bilan hamkorlikda davlatning mas'uliyatiga aylanadi.

Hozirgi vaqtda til ta'limi tilni, madaniyatni o'rganish va til va madaniyatni o'rganishning birlashgan yaxlit jarayoni paradigmasidan tashqari madaniyatlararo kompetentsiyani shakllantirish usullarini o'z ichiga oladi (Guruleva, 2009)[4]. Til va madaniyatni birgalikda o'rganishning nazariy modellarini ishlab chiqish bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar olimlar, o'qituvchilar va metodistlarning diqqat markazida. Gurulevaning (2009)[4] ta'kidlashicha, ularning mazmunidagi qayd etilgan tamoyillar amalda tilni o'rganish jarayonida madaniyatni o'rganishga yo'naltirilmagan va ularning ba'zilari ilm-fanning jadal rivojlanishi, shuningdek, globallashuv va integratsiya jarayonlari tufayli o'z ahamiyatini yo'qotadi. Til o'qitish tamoyillarining mavjud tasniflaridan farqli o'laroq, madaniyatni o'qitish tamoyillari tasniflanmagan va "tizimsiz ro'yxatni ifodalaydi, ba'zi hollarda til o'qitish tamoyillarini takrorlaydi" (Guruleva, 2009)[4]. Shaxsning boshqa madaniyat vakillari bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish qobiliyati sifatida talqin qilinadigan madaniyatlararo kompetensiya "o'z va xorijiy madaniyatning yaratilgan qadriyatlari va baholashlari asosida lingvomadaniy faktlarni etarli darajada tushunish va izohlash qobiliyatini anglatadi" (Azimov va Shchukin, 2009)[2]. Zamonaviy ta'lim, shu jumladan tilning asosi sifatida madaniyatlararo muloqot g'oyasi Evropa pedagogikasida faqat 21-asrda ustuvor mavqega ega bo'ldi (Safonova, 2014)[9]. Safonova (2014) to'g'ri ta'kidlaydiki, madaniyatlararo muloqoti kontekstida chet tillarini o'qitish printsiplari rus pedagogikasida zamonaviy Evropa hujjatlarida belgilangan madaniyatlararo muloqot ko'p tillilik tamoyillariga qaraganda ancha oldin e'lon qilingan. Til va madaniyat sohasida nazariy modellarni ishlab chiqish bo'yicha olib borilayotgan izlanishlar xorijiy va rus olimlari, pedagoglari va metodistlarining diqqat markazida. Misol tariqasida Guruleva (2009) [4] tomonidan sharq tillari va madaniyatlarini o'qitishni hisobga olgan holda tillar va madaniyatlarni o'rganish uchun model ishlab chiqilgan. Ko'rinib turibdiki, tilni o'rganishning bir qator muammolarini hal qilish til va madaniyatning o'zaro ta'siri sharoitida maqsadga muvofiqdir. Til va madaniyatni birgalikda o'rganish tamoyili Chugayeva va Kondakovning "TERRA LINGUÆ: In the Realm of Language, Languages in World" (2018)[3] kitobida amalga oshiriladi. Kitob mualliflari tilni o'rganish jarayonida, bir tomondan, uning til tuzilishining o'ziga xosligini, ya'ni ushbu til tizimini boshqalardan ajratib turuvchi muhim xususiyatlarni ochib berish zarur, degan bir fikrda edilar; boshqa tomondan, madaniyatning o'ziga xosligi, uning tarixiy yo'lining umumiy asosini hisobga olish, dunyoga, milliy mentalitetga alohida milliy til qarashlarini va ular bilan xalq madaniyati o'rtasidagi bog'liqlikning ajralmasligini tan olish juda muhimdir. Tillarning umumiy inson dahosi sifatidagi ahamiyatini tushunish va tillar xilma-xilligini saqlash muhim vazifa sifatida har qanday tilning - dunyo yoki kichik millat tilining, so'zlashuvchilar sonidan qat'i nazar, tengligini anglash muhim ahamiyatga ega. (Ivanov, 2004).[6]

BMTning rasmiy tillari ingliz, arab, ispan, xitoy, rus va frantsuz tillaridir. Muayyan til dunyo tili maqomini tildan tashqari omillar (siyosiy, iqtisodiy, madaniy) va lingvistik omillar majmuasi (tilning funktsional quyi tizimlarining rivojlanishi, tarmoq terminologiyasining mavjudligi vaboshqalar) bilan oladi.[10]. Agar ko'pchilik butilni ona tili deb hisoblasa yoki bu tilda ikkinchi yoki chet el tillarida so'zlashsa yoki turli qit'alardagi turli mamlakatlarda so'zlashsa, faoliyatda rasmiy til sifatida foydalanilsa, til xalqaro hisoblanadi. Xitoy tili dunyodagi eng qadimgi tillardan biridir. Xitoy tilidasi so'zlashuvchilari soni XXI asrda 1,5 milliarddan oshdi va barqaror o'sib bormoqda. Xitoyliklar yordam yoki xizmat uchun boshqa oila a'zolariga kamdan-kam «rahmat» deyishadi. Yaxshi do'stlar orasida ham shunday demaymiz. Bu shunday nomaqbul javobki, agar siz buni aytasangiz, hamkasb sizni unga begonadek munosabatda bo'lgan deb o'ylaydi, aks holda sizda yaqinlik yo'q. Ammo G'arbda «rahmat» eng ko'p ishlatiladigan jumalardan biridir. O'qituvchilar savolga javob bergan talabaga minnatdorchilik bildiradilar; erlar xotiniga qahva tayyorlagani uchun minnatdorchilik bildiradilar. G'arbdagi odob-axloq qoidalari ovqatlanayotganda kosa va

laganlar dasturxonni tark etmasligini talab qiladi. Ovqatni og'izga sig'adigan pichoqlar bilan kesish kerak. Sharqda odamlar odatda nozik muloqot qilishadi. Fikr bildirganda, sharqliklar o'zlarining asl niyatlarini yashirish uchun so'zlardan foydalanadilar. Masalan, sharqliklar bir narsani mumkin emas deyish o'rniga, boshqalarni xafa qilmaslik va nutqida xatolikka yo'l qo'ymaslik uchun "qiyin" so'zini ishlatib, ohangini yumshatadi.[7]

Fon Gumboldtning fikricha, til "tashqi hodisalar olami bilan insonning ichki dunyosi o'rtasida yotgan dunyo" (Gumboldt, 1984)[5], milliy dunyoqarashning o'ziga xosligini belgilaydi, tushunchalar tizimi va tizimini shakllantiradi. xalq qadriyatlarini. Har bir til o'ziga xosdir; har bir til dunyoning o'ziga xos rasmiga, o'ziga xos madaniy modeliga ega.

Ingliz tilini tavsiflashda adabiy an'anaga e'tibor berildi. Qadimgi mifologik an'analardan kelib chiqqan Britaniya adabiyoti davrlar va ideallar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va qarama-qarshilikda rivojlanib, til va badiiy birlikda shakllanaoldi[8]. Qo'shni Yevropa xalqlari, keltlar, nemislar, skandinaviyaliklardan o'z zimmasiga olgan ingliz adabiyoti Yevropa madaniyatiga g'oyalar va jarayonlarning o'ziga xosligini olib keldi. » How do you do? » (ishlaringiz qanday?) "Where are you going?" (Qayerga ketyapsan?) Ikki janobning ishi bo'lsa, ular qo'l siqishadi. Vaholanki, g'arb mamlakatlarida yuqoridagi savollar shunchaki savollar, salomlashish emas. Agar siz ularning taomlari haqida so'rasangiz, ularni kechki ovqatga taklif qilyapsiz deb o'ylashlari mumkin. Odatda, ular bir-birlariga tabassum qiladilar yoki "Salom" bilan salomlashadilar. Ular faqat ba'zi rasmiy vaziyatlarda qo'l siqishadi. Aytgancha, g'arbliklar ziyofat yoki yig'ilish zallarini rasmiy tiqilinchsiz tark etishlari mumkin, shuningdek, ko'pchiligimiz kabi har bir ishtirokchi bilan qo'l siqishlari kerak emas.

Umuman olganda, Sharqda agar kishi o'z nafsini chetga surib, jamiyatga aralasha olsa, bu fazilat deb hisoblanadigan madaniyatlarida hayo va jamoaviylik yuksak qadrlanadi. Boshqa tomondan, G'arbdan kelgan odamlar ko'proq individualdir - g'arbliklar o'zlarining haqiqiy qiyofasini ko'rsatishga va haqiqiy bo'lishga ko'proq e'tibor berishadi. G'arbliklar ham o'zlarining his-tuyg'ularini va niyatlarini yashirishga moyil emaslar, ular nimani nazarda tutayotganini aniq aytadilar. G'arb madaniyatlarida halollik va samimiylik qadrlanadi. Xullas, hozirgi vaqtda sharq vag'arb madaniyati o'rtasida taqqoslanadigan bo'lsak, ikki madaniyatning umumiy tomonlari ko'p emas, lekin ularning har biri o'zlari turgan va erishgan narsalari uchun hurmat qilinishi kerak. Ijtimoiy hamjamiyat ichida madaniyat va til insonning e'tiqodlari, haqiqatlari va xatti-harakatlarini baham ko'radi. Natijada, madaniyat va til o'rtasida bog'liqlik mavjud. Milliy xalq og'zaki ijodi yoki kundalik suhbat bo'ladimi, til va madaniyat yonma-yon ketadi. Ohang, intonatsiya, nutq tezligi, yuz ifodalari va ikkilanish shovqinlari tilda madaniyatni bevosita aks etishining yorqin misolidir. Bu biz foydalanadigan tilga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Agar siz ikki tilli bo'lsangiz, ko'p tillarda gapirganingizda ovozingiz qanday «o'zgarganini» payqaysiz. Buning natijasida imo-ishoralarigiz yoki hatto munosabatingiz o'zgarishini ham ta'kidlashingiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Akhmanova, O. S. (2004). *Linguistic Vocabulary*. Moscow: URSS.
2. Azimov, E. G., & Shchukin, A. N. (2009). *A New Dictionary of Methodological Terms and Concepts (Theory and Practice of Language Teaching)*. Moscow: IKAR.
3. Chugaeva, T. N., & Kondakov, B. V. (2018). *TERRA LINGUÆ: In the Realm of Language, Languages in the World*. Perm: Title.
4. Guruleva, T.L. (2009). Basic principles of organization of language and culture co-study process in the system of poly-cultural model of higher linguistic education. *Siberian Pedagogical Journal*, 1, 167-184.

5. Humboldt, W. Von. (1984). Selected Works on Linguistics. Moscow: Progress. Ilish, B.A. (1971). Construct of modern English. Leningrad: Prosveshcheniye.
6. Ivanov, V. V. (2004). Linguistics of the Third Millennium. Moscow: Yazykislavyanskoykultury. Khalidov, A. B. (1985). Arabic Manuscripts and Arabic Manuscript Tradition. Moscow: Nauka. Kibrik, A. E. (1990). Language: Linguistic Encyclopedic Dictionary. Moscow: Sov. Entsiklopediya.
7. Olimovna, A. M. (2021). LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK FANINING TARIXIY VA NAZARIY NEGIZLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(4), 1554-1560.
8. Saidova, Muhayyo (2021) «SEMANTIC ANALYSIS OF LITERARY TERMS BY LITERARY TYPES IN “THE CONCISE OXFORD DICTIONARY OF LITERATURE TERMS”,» Philology Matters: Vol. 2021 : Iss. 1 , Article 11. DOI: 10.36078/987654486 Available at: <https://uzjournals.edu.uz/philolm/vol2021/iss1/11>
9. Safonova, V.V. (2014). Co-learning of Languages and Cultures in the Mirror of World Tendencies in the Developing Modern Language Education. Language and Culture, 4(25), 123-141.
10. Косимова Н.Ф. ГРАММАТИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ В ПЕРЕВОДЕ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ МЕЖЪЯЗЫКОВОЙ АСИММЕТРИИ // Worldscience. 2015. №4 (4).